

**ปัจจัยคัดสรรที่สัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษาหลักสูตร
สาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4
วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร**

พฤษพร เกียรติเกริกไกร* จิตติพร ศรีนิล** รัตนา นุชนेत्र** กมลชนก ลีจ้อย** นทีกานต์ แร่เพชร**

บทคัดย่อ

บทนำ : งานทันตกรรมคลินิกและทันตสาธารณสุขเป็นงานที่มีความเครียดสูงและมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความเครียดในการเรียนได้สูงเช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย : เพื่อศึกษาปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล และปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกที่สัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

วิธีการวิจัย : การวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง ตัวอย่าง คือ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร 4 แห่ง จำนวน 200 คน ซึ่งตอบคำถามครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งหมด 196 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามปัจจัย ด้านข้อมูลส่วนบุคคล ด้านทันตกรรมคลินิก และแบบวัดระดับความเครียดสวนปรุง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติไคสแควร์ และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการวิจัย : นักศึกษามีความเครียดอยู่ในระดับรุนแรง ระดับสูง และระดับปานกลาง ร้อยละ 51.53, 33.16 และ 15.31 ตามลำดับ ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ กับความเครียด พบว่า ปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือน และโรคประจำตัว มีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา ($p<0.05$) ส่วนปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิก พบว่า การปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกและสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกมีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$)

สรุปผล : เงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือน โรคประจำตัว และปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกมีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา ดังนั้นผลการศึกษานี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลประกอบแนวทางในการจัดการเรียนการสอนด้านทันตกรรมคลินิกให้เหมาะสม เพื่อลดปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียด

คำสำคัญ : การปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก ความเครียด นักศึกษาวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

*วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก,
E-mail: nooorn_13@hotmail.com

**นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร
จังหวัดชลบุรี คณะสาธารณสุขศาสตร์และสหเวชศาสตร์ สถาบันพระบรมราชชนก

Received: April 16, 2020

Revised: September 18, 2020

Accepted: November 19, 2020

Selected factors relating stress among senior dental public health students at Sirindhorn College of Public Health

Prudsaporn Kiatkroekkrai* Titiporn Srinin** Rattana Nuchanet**

Kamolchanok Leejoy** Natikan Raephet**

Abstract

Background: Clinical dentistry and dental public health are highly stressful tasks and tend to cause high levels of stress in dental public health students.

Objectives: The purpose was to explore the level of stress and verify the demographic and clinical dental factors related to stress in senior dental public health students at Sirindhorn College of Public Health (SCPH).

Methods: This research was a cross-sectional descriptive study. One hundred and ninety-six students from SCPH Chonburi, Ubon Ratchathani, Phitsanulok and Trang completed self-report questionnaires which were composed of demographical data, Dental Environment Stress questionnaires (DES) and Suan Prung Stress Test (SPST). Data were analyzed with Chi-square tests and the Pearson correlation coefficient.

Results: The prevalence of students' stress level was severe, high and moderate at 51.53%, 33.16% and 15.31%, respectively. For demographic factors, salary and chronic health problems was significantly related to stress ($p < .05$). Moreover, for dental factors, practicing factor and clinical environmental factor were also significantly related to stress ($p < .05$).

Conclusions: The results point out that salary, chronic health problems and clinic dental factors were statistically significantly associated with stress among senior dental public health students. The results of this study can provide information for SCPH and other dental schools for reducing stress-related factors in the curriculum. The findings from this study can be used to improve the dental public health education program in a way that can support students' mental health.

Keywords: dental clinic practice, stress, students at Sirindhorn College of Public Health

*Sirindhorn College of Public Health Chonburi, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences Praboromarajchanok Institute, Thailand, E-mail: noorn_13@hotmail.com

**Students in the Bachelor of Public Health Program, Department of Dental Public Health, Sirindhorn College of Public Health Chonburi, Faculty of Public Health and Allied Health Sciences Praboromarajchanok Institute, Thailand

บทนำ

ปัญหาสุขภาพจิตในประเทศไทยกำลังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่ควรได้รับความสนใจซึ่งจากการสำรวจสุขภาพจิตของโครงการยูริพอร์ตของประเทศไทย ช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 พบว่า สำหรับกลุ่มเยาวชนอายุ 15-24 ปี การเรียนและการสอบเป็นสิ่งที่สร้างความกดดันทำให้รู้สึกเครียดหรือกังวลมากที่สุด โดยมากกว่าครึ่งตอบว่า 2 สัปดาห์ที่ผ่านมาเคยรู้สึกหดหูเศร้า สิ้นหวัง ท้อแท้ และ 1 ใน 4 เคยคิดทำร้ายตัวเองหรือฆ่าตัวตาย¹ จากรายงานสถิติการให้บริการปรึกษาปัญหาสุขภาพจิตทางโทรศัพท์สายด่วนสุขภาพจิต 1323 ในช่วง 6 เดือนแรกของปีงบประมาณ 2562 พบว่า มีการให้บริการปรึกษาปัญหาสุขภาพจิต 40,635 ครั้ง โดยปัญหาด้านสุขภาพจิตที่พบมากที่สุดคือ ปัญหาความเครียดหรือวิตกกังวล คิดเป็น ร้อยละ 44.70¹

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตทันตบุคลากร นักศึกษาในชั้นปีที่ 3 และ 4 ต้องฝึกปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก กล่าวคือเป็นการฝึกให้การรักษาทันตกรรมกับผู้ป่วยในสถานที่คลินิกทันตกรรม ภายใต้การควบคุมฝึกฝนจากอาจารย์ให้ได้ตามมาตรฐานการรักษาทั้งปริมาณและคุณภาพภายในเวลาที่กำหนดโดยนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จะต้องฝึกปฏิบัติในงานทางทันตกรรมที่ย่างยากซับซ้อนกว่าชั้นปีที่ 3 มีปริมาณงานที่มากกว่า และใช้องค์ความรู้ทั้งด้านศาสตร์และศิลป์ รวมถึงความรับผิดชอบในการเป็นนักศึกษาชั้นปีที่อาวุโสที่สุด เพื่อเตรียมตัวสู่การเป็นทันตบุคลากร การศึกษาวิจัยจำนวนมากในต่างประเทศ พบว่า นักศึกษาแพทย์และทันตแพทย์ชั้นคลินิกส่วนใหญ่

ประสบปัญหาหลายประการที่ก่อให้เกิดความเครียดตั้งแต่ปัญหาด้านการเงิน เรื่องส่วนตัว ครอบครัว สภาพการแข่งขันที่สูง ความกดดันจากอาจารย์ การเรียนที่หนักต้องศึกษาข้อมูลความรู้ในปริมาณมาก การสอบ ผลการเรียน การฝึกฝนทักษะทางการรักษาผู้ป่วย โดยพบว่ามีความเครียดในเรื่องของสภาพแวดล้อมในการศึกษาและเรื่องส่วนตัวมากกว่านักศึกษาในสาขาอื่น²⁻⁴ ซึ่งจะเพิ่มความเสี่ยงของปัญหาหรือภาวะอื่นๆ ได้แก่ ความเหนื่อยล้า⁵ ความวิตกกังวลและภาวะซึมเศร้า⁶ การดื่มสุราและการใช้ยาเสพติด⁷⁻⁸ ความคิดอยากฆ่าตัวตายและการฆ่าตัวตาย⁹ เป็นต้น จากการศึกษาของอดิษฐมาลากุล ณ อยุธยา¹⁰ พบว่า นักศึกษาทันตแพทย์มีความเครียดในระดับสูงจนมีภาวะวิตกกังวลและซึมเศร้า ก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ และยังส่งผลกระทบต่อ การเรียนและคุณภาพชีวิต ทำให้ความสามารถในการเรียน และทำงานมีประสิทธิภาพลดลง สอดคล้องกับการศึกษาของชนิดา ชัยวิรุพห์¹¹ พบว่าเมื่อบุคคลเกิดความเครียดจะแสดง ความวิตกกังวลออกมา บางคนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงหรือมีอาการแปรปรวน โดยปวดศีรษะ ขาดสมาธิ มีความบกพร่องในการรับรู้ และการตัดสินใจ มีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานเสียไป และทำให้การปฏิบัติงาน ผิดพลาดได้ และถ้าบุคคลมีความเครียดอยู่ในระดับต่ำ จะทำให้ขาดความตื่นตัวในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงาน ลดลง

ดังนั้น งานวิจัยด้านความเครียดของ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 ในวิทยาลัย การสาธารณสุขสิรินธร จากตัวอย่างวิทยาลัย

การสาธารณสุขสิรินธรทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี อุบลราชธานี พิษณุโลก และตรัง ครั้งนี้ จึงถูกคาดหวังว่าน่าจะมีประโยชน์ในการเฝ้าระวังและแก้ปัญหาทั้งปัญหาความเครียดอันเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มทันตบุคลากร ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและน่าสนใจ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการจัดการความเครียด และเป็นแนวทางในการวางแผนให้แก่หน่วยงานนำไปพัฒนางานด้านการจัดการความเครียดในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกของนักศึกษา หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข อีกทั้งข้อมูลที่ได้ยังใช้เป็นแนวทางในการจัดการความเครียดของตัวนักศึกษาเองให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อเป็นแรงผลักดันในการทำงานด้านการส่งเสริมสุขภาพช่องปากให้กับผู้ป่วยได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล และปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Study)

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ที่อยู่ในระหว่างการฝึกปฏิบัติงานด้านคลินิกปีการศึกษา 2562 จำนวน 317 คน จากทั้งหมด 7 วิทยาลัย โดยตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักศึกษาจำนวน 192 คน ที่ได้รับการคำนวณขนาดตัวอย่างแบบกรณีทราบจำนวนประชากรตามวิธีของ แดเนียล (Daniel)¹² โดยกำหนดความคลาดเคลื่อน 0.05 ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับฉลากตัวอย่างโดยจับครั้งละ 1 วิทยาลัย จนครบตามจำนวนตัวอย่างที่คำนวณได้ การศึกษาครั้งนี้ใช้ตัวอย่าง จำนวน 200 คน ประกอบด้วยวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี อุบลราชธานี พิษณุโลก และตรัง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของนักศึกษา เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำตอบจำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ เกรดเฉลี่ยสะสม สถานภาพ สมรสของบิดามารดา เงินเดือนที่ได้รับจากผู้ปกครอง (ไม่รวมค่าที่พัก) โรคประจำตัว และความสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นปี

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิก โดยดัดแปลงมาจาก Dental Environmental Stress Questionnaire (DES)¹³⁻¹⁴ แบ่งเป็น 2 ส่วนย่อย คือ 1) ส่วนของการปฏิบัติงาน โดยถามเกี่ยวกับการให้ฝึก

ปฏิบัติงานทันตกรรมในคลินิกนักศึกษาของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ตัวอย่างของคำถามในส่วนย่อยนี้ เช่น “การทำคะแนนให้อยู่ในระดับที่พอใจในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกเป็นเรื่องยาก” และ 2) ส่วนของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่อยู่ในคลินิกนักศึกษาของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานทันตกรรม ตัวอย่างของแบบสอบถามส่วนย่อยนี้ เช่น “กฎระเบียบในคลินิกมีความเข้มงวด” เป็นต้น

ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม มีจำนวน 20 ข้อ ทั้ง 2 ส่วนย่อย มีลักษณะตัวเลือกการตอบแบบเดียวกัน คือ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert scale)¹⁵ โดยคำตอบเป็นแบบเลือกตอบตามระดับความคิดเห็น แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยว่าทำให้ท่านรู้สึกเครียดมากที่สุด (5) มาก (4) ปานกลาง (3) เล็กน้อย (2) และไม่เห็นด้วย (1) แบบสอบถามได้ถูกตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและทันตแพทย์จำนวน 3 ท่าน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และปรับแก้ข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญได้เท่ากับ .67 ขึ้นไปทุกข้อ

ผู้วิจัยได้ทดสอบใช้แบบสอบถามส่วนนี้ (Tryout) กับกลุ่มนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จ.ขอนแก่น จำนวน 35 คน โดยกลุ่มทดสอบเป็นนักศึกษาคณะคนกับตัวอย่าง แต่อยู่สังกัดภาควิชาเดียวกันกับตัวอย่าง จึงมีคุณลักษณะคล้ายกับตัวอย่าง

เพื่อวิเคราะห์ความเที่ยง (Reliability) แบบความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) เท่ากับ .737 และรายข้อมีค่า .713 - .742

ส่วนที่ 3 แบบวัดระดับความเครียดของนักศึกษา โดยใช้แบบประเมินความเครียดสวนปรุง ซึ่งพัฒนาโดยโรงพยาบาลสวนปรุง จังหวัดเชียงใหม่ (Suanprung Stress Test-20 : SPST-20)¹⁶ เป็นแบบทดสอบความเครียดที่ได้รับการยอมรับจากกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 20 ข้อ มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .92 ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยคำตอบเป็นแบบเลือกตอบตามระดับความรู้สึก แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ รู้สึกเครียดมากที่สุด รู้สึกเครียดมาก รู้สึกเครียดปานกลาง รู้สึกเครียดเล็กน้อย และไม่รู้สึกเครียด การแปลผลคะแนนเป็นระดับความเครียดจะมีคะแนนอยู่ในช่วง 0-100 คะแนน โดยแบ่งออกเป็น ความเครียดระดับน้อย ความเครียดระดับปานกลาง ความเครียดระดับสูง และความเครียดระดับรุนแรง¹⁶ ดังนี้

0-23 คะแนน คือ ความเครียดอยู่ในระดับน้อย
24-41 คะแนน คือ ความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง
42-61 คะแนน คือ ความเครียดอยู่ในระดับสูง
62 คะแนนขึ้นไป คือ ความเครียดอยู่ในระดับรุนแรง

ข้อพิจารณาด้านจริยธรรม

วิจัยนี้ผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ระดับวิทยาลัย วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี เอกสารรับรองเลขที่ 30/62 วันที่รับรอง 29 สิงหาคม 2562

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ทั้ง 4 แห่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ขอเก็บรวบรวมข้อมูล โดยติดต่อประสานงานกับตัวแทนของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ทั้ง 4 แห่ง จากนั้น ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้กับตัวแทนเป็นผู้ดำเนินการรับเอกสารและนัดหมายนักศึกษา พร้อมทั้งอธิบายคำชี้แจงในแบบสอบถาม ทำแบบสอบถามพร้อมกัน และเก็บกลับทันที จากนั้นส่งแบบสอบถามกลับคืนผู้วิจัยผ่านทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ได้นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป กำหนดระดับความเชื่อมั่นในการทดสอบทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ เท่ากับ .05 และช่วงระดับความเชื่อมั่นที่ 95% โดยใช้สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล ปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิก และความเครียดของนักศึกษา

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล (ยกเว้นเกรดเฉลี่ย

สะสม) กับความเครียดของนักศึกษา สถิติที่ใช้คือ Chi-Square Test ซึ่งในส่วนนี้จะมีการรวมระดับคะแนนจาก 4 ระดับเหลือ 2 ระดับ คือระดับความเครียดน้อยถึงสูง และระดับความเครียดรุนแรงเพื่อนำมาใช้กับสถิติ Chi-Square Test

สำหรับการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของเกรดเฉลี่ยสะสม ปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกใน ส่วนของการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก และใน ส่วนของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก กับความเครียดของนักศึกษา สถิติที่ใช้คือ Pearson correlation coefficient

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จำนวน 200 คนที่เป็นตัวอย่างจาก 4 วิทยาลัย ได้ตอบแบบสอบถามกลับมานครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 98 มีเกรดเฉลี่ยสะสมอยู่ในช่วง 2.27 – 3.65 ($M = 2.95$, $SD = 0.28$) โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับรุนแรง จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 51.53 รองลงมาคือระดับสูง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 33.16 ระดับปานกลางจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.31 ตามลำดับ และไม่มีนักศึกษาที่มีความเครียดอยู่ในระดับน้อย ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ของนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข
ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จำแนกตามระดับความเครียดและวิทยาลัย (n = 196)

วิทยาลัยการสาธารณสุข สิรินธรจังหวัด	ระดับความเครียดของนักศึกษา (จำนวนคน (ร้อยละ))			
	รุนแรง	สูง	ปานกลาง	น้อย
ชลบุรี	20 (50.00)	14 (35.00)	6 (15.00)	0 (0.00)
อุบลราชธานี	35 (56.45)	22 (35.48)	5 (8.07)	0 (0.00)
พิษณุโลก	38 (65.51)	11 (18.97)	9 (15.52)	0 (0.00)
ตรัง	8 (22.22)	18 (50.00)	10 (27.78)	0 (0.00)
รวม	101 (51.53)	65 (33.16)	30 (15.31)	0 (0.00)

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคลกับระดับความเครียดพบว่า ปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคลในส่วนของเงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือน และโรคประจำตัว ได้แก่ โรคภูมิแพ้ หอบหืด ไทรอยด์ และโลหิตจางมีความสัมพันธ์กับความเครียด

ของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ส่วนปัจจัย เพศ เกรดเฉลี่ยสะสม สถานภาพสมรสของบิดามารดา และความสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นปี ไม่มีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา ($p > .05$) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเครียดของนักศึกษา กับปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคล (n=196)

ปัจจัย		ระดับความเครียด (จำนวนคน(ร้อยละ))		χ^2	p
		น้อยถึงสูง	รุนแรง		
เพศ	ชาย	12 (50.00)	12 (50.00)	0.026	0.873
	หญิง	83 (48.26)	83 (51.74)		
สถานภาพ	อยู่ด้วยกัน	71 (48.63)	75 (51.37)	0.008	0.996
สมรสของ	แยกทางหรือหย่าร้าง	14 (48.28)	15 (51.72)		
บิดามารดา	บิดาและ/หรือมารดา	10 (47.62)	11 (52.38)		
	เสียชีวิต				
เงินที่ได้รับ	เพียงพอ	86 (51.81)	80 (48.19)	4.838	0.028*
ต่อเดือน	ไม่เพียงพอ	9 (30.00)	21 (70.00)		
โรคประจำตัว	มี	6 (25.00)	18 (75.00)	6.031	0.014*
	ไม่มี	89 (51.74)	83 (48.26)		
ความสัมพันธ์	ดีมาก	41 (51.90)	38 (48.10)	0.623	0.430
กับเพื่อนใน	ดี	54 (46.15)	63 (53.85)		
ชั้นปี	ไม่ดี	0 (0.00)	0 (0.00)		

* $p < .05$

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนธรรมคลินิกกับความเครียดของนักศึกษาพบว่า ทั้งในส่วนของการปฏิบัติงานทัศนธรรมคลินิกและสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทัศนธรรมคลินิกมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับ

ความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) กล่าวคือ เมื่อนักศึกษามีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านทัศนธรรมคลินิก ในระดับความเห็นด้วยมากขึ้น นักศึกษาจะมีความเครียดเพิ่มมากขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านทัศนธรรมคลินิกในส่วนของการปฏิบัติงานทัศนธรรมคลินิกและส่วนของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทัศนธรรมคลินิกกับความเครียดของนักศึกษา

ปัจจัยด้านทัศนธรรมคลินิก	ความเครียดของนักศึกษา	
	r	p
การปฏิบัติงาน	0.353	.001*
สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงาน	0.188	.008*

* $p < .05$

อภิปรายผล

ระดับความเครียดของนักศึกษาส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับรุนแรง คิดเป็นร้อยละ 51.53 รองลงมาคือระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 33.16 และระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 15.31 ตามลำดับ ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของสิริทรัพย์ สิริหะวงษ์ และคณะ¹⁷ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับสูง และมีแนวโน้มไปในทางเดียวกันกับการศึกษาของอรุณี มิ่งประเสริฐ¹⁸ ซึ่งพบว่ามีความเครียดอยู่ในระดับปานกลาง และแตกต่างกับการศึกษาของชนิดา ชัยวิรุฬห์¹⁰ ที่พบว่า ระดับความเครียดของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) อยู่ในระดับต่ำ ผลการศึกษาที่ได้แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาอยู่คนละกลุ่มตัวอย่าง ช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษาที่แตกต่างกัน และมีรูปแบบในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจรวมไปถึงประสบการณ์ในด้านการปฏิบัติงานจึงทำให้ได้ผลการศึกษาที่ต่างกัน

เงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือนพบว่า เงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักศึกษาที่มีความเครียดอยู่ในระดับรุนแรงมีเงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือนไม่เพียงพอเป็นส่วนใหญ่จึงกล่าวได้ว่าอาจก่อให้เกิดความเครียดได้นอกจากนี้อาจเกิดเป็นเพราะการเรียนในหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 ที่ต้องปฏิบัติงานทัศนธรรมคลินิก มีค่าใช้จ่ายมากในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของรรชนี อัสวรุ่งนรินทร์ และ วันเพ็ญหวังวิวัฒน์เจริญ¹⁹ ที่พบว่า ปัญหาการเงินก่อให้เกิดความเครียดขึ้นในนิสิตแพทย์ที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ต่างๆ แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของอรุณี มิ่งประเสริฐ¹⁸ ได้ศึกษาในกลุ่มนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์พบว่ารายได้ต่อเดือนของผู้ปกครองแตกต่างกัน

มีความเครียดไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักศึกษามีวัยที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งส่วนใหญ่ นักศึกษาจะได้รับได้มาจากบิดามารดา และผู้ปกครองเป็นหลัก และเนื่องจากนักศึกษาอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ก็จะใช้จ่ายเกี่ยวกับเรื่องการเรียนเป็นส่วนมาก จึงมีความเครียดไม่แตกต่างกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของวิลาวัลย์ วีระอาซากุล และวิบูลย์ วีระอาซากุล²⁰ ซึ่งได้ศึกษาในกลุ่มนักศึกษาทันตแพทย์ชั้นปีที่ 4-6 คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า นักศึกษาที่มีค่าใช้จ่ายต่อเดือนต่างกัน มีความเครียดไม่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับเงินเพียงพอหรือเหลือเก็บจะมีความเครียดน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับเงินไม่เพียงพอ

โรคประจำตัว พบว่า โรคประจำตัวมีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาที่มีโรคประจำตัวได้แก่ โรคภูมิแพ้ หอบหืด ไทรอยด์ และโลหิตจาง ส่วนใหญ่มีระดับความเครียดอยู่ในระดับสูงและรุนแรงมาก โดยโรคภูมิแพ้และโรคหอบหืดจะเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกที่มีการฟุ้งกระจายของละอองฝอย และมีไอระเหยของสารเคมีที่เป็นส่วนประกอบของวัสดุทันตกรรม จึงมีอาจผลทำให้เกิดความเครียด สอดคล้องกับการศึกษาของสิริทรัพย์ สีหะวงษ์ และคณะ¹⁷ และการศึกษาของปิยะนารถ จันทราโชติวิทย์, วิชัย วิวัฒน์คุณูปการ และทรงวุฒิ ตวงรัตนพันธ์²¹ แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของวิลาวัลย์ วีระอาซากุล และวิบูลย์ วีระอาซากุล²⁰ อาจเป็นเพราะตัวอย่างของ

งานวิจัยดังกล่าวเป็นนักศึกษาคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งคณะมีที่ตั้งอยู่ในละแวกเดียวกับโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัย และมีสวัสดิการการรักษาของมหาวิทยาลัย ทำให้นักศึกษาสะดวกต่อการดูแลโรคประจำตัวมากกว่านักศึกษาของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จ.ชลบุรี ที่ต้องเดินทางกลับไปใช้สิทธิการรักษาตามจังหวัดภูมิลำเนาของแต่ละคน

ปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกในส่วนของการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก พบว่า ปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกในส่วนของการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกมีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยเฉพาะในข้อคำถาม “ความผิดพลาดในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วย” มีคะแนนเฉลี่ยระดับความเห็นด้วยว่าทำให้รู้สึกเครียดอยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจนำไปสู่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดในนักศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Alzahem et al.²² ที่ได้ศึกษาความเครียดในนักศึกษาทันตแพทย์ในรูปแบบของการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นไปที่สาเหตุของความเครียดและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความเครียด พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดคือ ปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านการศึกษา และปัจจัยด้านการปฏิบัติการทันตกรรมคลินิก

ปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกในส่วน ของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก พบว่า ปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกในส่วน

ของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกมีความสัมพันธ์กับความเครียด

ของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกของนักศึกษามีกฎระเบียบที่เคร่งครัด และการตรวจเช็คงานของอาจารย์มีความละเอียดอาจนำไปสู่สาเหตุและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความเครียด จากข้อมูล พบว่า ระดับความคิดเห็นในส่วนของสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกมีผลต่อความเครียดของนักศึกษาอยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นไปตามที่ Lazarus, Folkman²³ ได้กล่าวไว้ว่า ความเครียดสามารถเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะประเมินค่าสิ่งแวดล้อมที่มากกระทบตนว่ามีความรุนแรงเกินกว่าศักยภาพของตนเองที่สามารถจัดการรับมือได้หรือไม่ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ชนิดาชัยวิรุฬห์¹⁰ การศึกษาของ Alzahem et al.²² และการศึกษาของ Laporta²⁴ ที่ได้ศึกษาแนวโน้ม ลักษณะ และสิ่งกระตุ้นของความเครียดในการทำงานของศัลยแพทย์ช่องปาก และได้ศึกษาความเครียดในนักศึกษาทันตแพทย์ในรูปแบบของการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นไปที่สาเหตุของความเครียดและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความเครียดตามลำดับ พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์กับความเครียด

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ส่วนใหญ่มีความเครียดอยู่ในระดับรุนแรง จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 51.53 ตามด้วยระดับสูง จำนวน

65 คน คิดเป็นร้อยละ 33.16 และระดับปานกลางจำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 15.31 โดยไม่มีนักศึกษาที่มีความเครียดอยู่ในระดับน้อย ปัจจัยด้านข้อมูลส่วนบุคคลในส่วนของเงินที่ได้รับจากผู้ปกครองต่อเดือน และโรคประจำตัว และปัจจัยด้านทันตกรรมคลินิกทั้งในส่วนของการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกและสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก มีความสัมพันธ์กับความเครียดของนักศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. ควรมีการสำรวจและคัดกรองนักศึกษาที่มีความเครียดเพื่อให้การดูแลให้คำปรึกษาดูแลตามแผนระยะยาว หรือส่งต่อเพื่อการรักษาที่เหมาะสม

2. ควรจัดให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกและจัดเวลาให้นักศึกษาได้มีโอกาสเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรึกษาปัญหาในการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกเพื่อลดความเครียดและเพิ่มความมั่นใจก่อนการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถทำการศึกษาแบบติดตามกลุ่มตัวอย่างแบบไปข้างหน้าเป็นระยะเวลาหนึ่ง (longitudinal study) เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงความเครียดในระยะยาว หรือในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

2. ควรทำการศึกษาในนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทันตสาธารณสุข ชั้นปีที่ 4 ให้ครบทั้ง 7 วิทยาลัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายเพิ่มมากยิ่งขึ้น

3. สามารถทำการศึกษาแบบเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาชั้นปีที่ 4 กับนักศึกษาชั้นปีที่ 3

ซึ่งมีการปฏิบัติงานทันตกรรมคลินิกเช่นเดียวกัน ในปริมาณใกล้เคียงกัน แต่มีความยากง่ายของงาน และนักศึกษาที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน เพื่อดูความแตกต่างของระดับความเครียดระหว่างสองชั้นปี

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากคณาจารย์หลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย คณาจารย์และนักศึกษาวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ชลบุรี อุบลราชธานี พิษณุโลก และตรัง ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและขอขอบคุณสมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดชลบุรี ที่ให้ทุนสนับสนุนในการวิจัยนี้

References

1. Social Data-based and Indicator Development Office (SDIO) Office of the National Economic and Social development Council. Thai society in the first quarter. 2019;17(2):1-44.
2. Sanders AE, Lushington K. Sources of stress for Australian dental students. J Dent Educ 1999;63(9):688-97.
3. Rajab LD, Perceived sources of stress among dental students at the University of Jordan. J Dent Educ 2001;65(3):232-41.
4. Rubenstein LK, May TM, Sonn MB, Batts VA. Physical health and stress in entering dental students. J Dent Educ 1989;53(9): 545-7.
5. Dyrbye LN, Harper W, Durning SJ, Moutier C, Thomas MR, Massie FS, et al. Patterns of distress in US medical students. Med Teach. 2011;33(10):834-9.
6. Yusoff MS, Rahim AF, Baba AA, Ismail SB, Pa MN, Esa AR. Prevalence and associated factors of stress, anxiety and depression among prospective medical student students. Asian J Psychiar. 2013; 6(2):128-33.
7. Curran TA, Gawley E, Casey P, Gill M, Crumlish N. Depression, Suicidality and alcohol abuse among medical and business students. Ir Med J. 2009;102(8):249-52.
8. Cherkil S, Gardens SJ, Soman DK. Coping styles and its association with sources of stress in undergraduate medical students. Indian J Psychol Med. 2014;35(4):389-93.
9. Blacker CJ, Lewis CP, Swintak CC, Bostwick JM, Rackley SJ. Medical Student Suicide Rates. Acad Med. 2019; 94(2):274–80.
10. Malakul A. Anxiety and depression in dental students, Chulalongkorn University [Master's thesis] Bangkok: Chulalongkorn University; 2003. (in Thai).
11. Chaiwirun C. The relationships between factors driving the stress and stress of professional nurse Banphaeo Hospital (Public organization). [Master's thesis]. Nakhon Pathom: Silpakorn University; 2010. (in Thai).

12. Daniel WW. Biostatistics: A foundation for analysis in the health sciences. 6th ed. New York: John Wiley & Sons; 1995.
13. Garbee JW. Sources of stress in the dental school environment. *LDA J.* 1981; 39(4):9-14.
14. Harris M, Wilson JC, Holmes S, Radford DR. Perceived stress and well-being among dental hygiene and dental therapy students. *Br Dent J.* 2017;222(2):101–6.
15. Likert S. New patterns of management. New York: McGraw Hill; 1961.
16. Mahatnirunkul S, Pumpaisanchai W, Tapanya P. Suanprung Stress Test. *J Suanprung Psychiatr Hosp (Bulletin of Suanprung).* 1998;13(3):1-20. (in Thai).
17. Sihawong S, Foongdee N, Yanarom N, Noyrang N, Anai N, Boonchern T, et al. Factors Causing to Stress of Nursing Students, Ubon Ratchathani University. *HCU Journal of Health Science.* 2018; 21(42):93-106. (in Thai).
18. Mingprasert A. A study of Mental Health and the Stress of undergraduate Students in Faculty of Pharmacy at Rangsit University. *Journal of Social Sciences and Humanities.* 2014;40(2):211-27. (in Thai).
19. Ausavarungnirun R, Wangwiwatcharoen W. Stress of Medical Students, Srinakharinwirot University. *Vajira Medical Journal.* 1993; 37(2):113-8. (in Thai).
20. Weraarchakul W, Weraarchakul W. Factors related to stress in the 4th - 6th year dental students at the Faculty of Dentistry Khon Kaen University. *North-Eastern Thai Journal of Neuroscience.* 2018;13(3):11-20. (in Thai).
21. Juntarachotivit P, Vivatkunupakarn V, Tuongratanaphan S. Stress in dental students, Chiang Mai University. *Chiang-Mai Dental Journal.* 1998;19:21-9. (in Thai).
22. Alzahem AM, van der Molen HT, Alaujan AH, Schmidt HG, Zamakhshary MH. Stress amongst dental students: a systematic review. *Eur J Dent Educ.* 2011;15(1):8-18.
23. Lazarus RS, Folkman S. Stress, appraisal and coping. New York: Springer Publishing Company Inc; 1984.
24. LaPorta LD. Occupational Stress in Oral and Maxillofacial Surgeons: Tendencies, Traits, and Triggers. *Oral and Maxillofacial Surgery Clinics of North America.* *Oral Maxillofac Surg Clin North Am.* 2010;22(4):495-502.